

gratis

Volg ons ook op Facebook
> Veldverkenners

*Feiten en fabels
over food*

Veld
VERKENNERS

*7 Factchecks over duurzame
landbouw en voeding*

Melk. Ons vak, onze toekomst.

www.milcobel.be

Edito

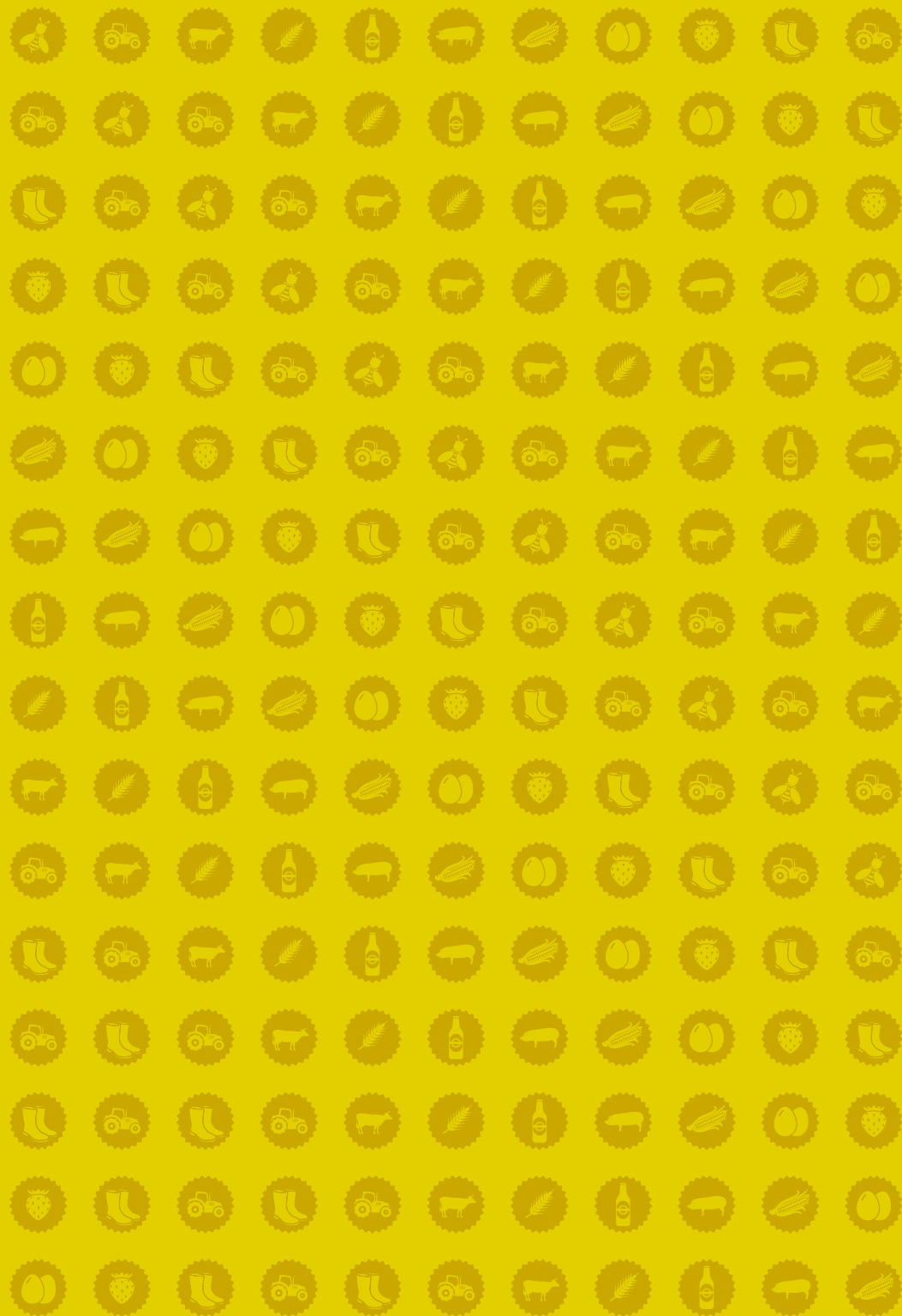
Eerst weten, dan spreken

‘Een bespoten appel is niet gezond. Grote stallen en dierenwelzijn? Dat gaat niet samen.’ Of je hiermee akkoord bent of niet, jouw aandacht heb ik wel. Nieuwsberichten over voedsel en landbouw raken ons. Maar in discussies blijven we vaak in ons eigen grote gelijk hangen. We delen op sociale media een cartoon die ons gevoel ondersteunt of we citeren steeds dezelfde bron die goed in ons verhaal past. Maar gaan we nog op zoek naar feiten en argumenten? Met dit boekje geven we een aanzet om het inhoudelijke debat over voedsel en landbouw naar een hoger niveau te tillen.

We selecteerden 7 stellingen over landbouw en voeding die controverser uitlokken. Uitspraken waarover iedereen zelf een mening mag vormen. En waarover we heel graag gesprekken willen horen op basis van onderbouwde argumenten en zin voor nuance. We zetten voor elke uitspraak zo veel mogelijk feiten op een rijtje, vanuit het perspectief van voor- en tegenstanders. Aan jou om zelf je mening te vormen, en voortaan over de grond van de zaak in debat te treden. Veel leesplezier!

Isabelle Braet

Kersvers Veldverkenner

Inhoud

06

Stelling 1
Veeteelt is de
grootste oorzaak van
klimaatverandering

18

Stelling 3
Ons voedsel zit vol
pesticidenresiduen

12

Stelling 2
Landbouw levert een
positieve bijdrage aan de
economie van ons land

22

Stelling 4
Enkel kleinschalige
lokale landbouw
heeft een toekomst
in Vlaanderen

28

Stelling 5
Landbouw zorgt voor
het behoud van onze
open ruimte

34

Stelling 6
Grootschalige veehouderij
en dierenwelzijn gaan
niet samen

38

Stelling 7
Melk hoort thuis in een
evenwichtig voedingspatroon

Vragen, opmerkingen of
suggesties voor
een extra factcheck?
Trek mee op verkenning op
www.facebook.com/veldverkenners of
mail naar info@veldverkenners.be

Stelling 1

***Veeteelt is de grootste oorzaak
van klimaatverandering***

‘Word vegetariër:
als we de veeteelt
schrappen, nemen
we meteen de
grootste oorzaak
van klimaat-
verandering weg.’

‘De Vlaamse
veestapel moet
zelfs niet krimpen
om de klimaat-
doelstellingen
te behalen.’

Achtergrond

De tijd dringt: om de klimaatverandering te stoppen, moeten we in de Europese Unie tegen 2030 40 procent minder broeikasgassen uitstoten en tegen 2050 een nuluitstoot realiseren. Zegt de ene: ‘Word vegetariër: als we de veeteelt schrappen, nemen we meteen de grootste oorzaak van klimaatverandering weg.’ Zegt de ander: ‘De Vlaamse veestapel moet zelfs niet krimpen om de klimaatdoelstellingen te behalen.’ Hoe zit dat?

Vergelijk geen appels met peren

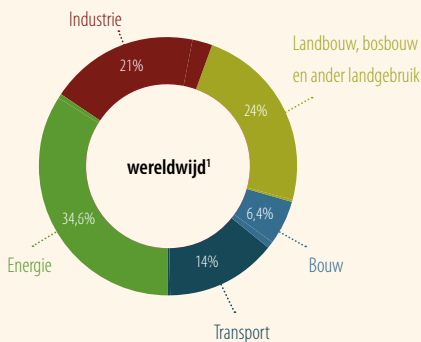
In 2006 beweerde de Food and Agriculture Organisation van de VN (FAO) dat de veestapel een grotere uitdaging vormt voor het klimaat dan de transportsector. Daarbij werd de veeteelt verantwoordelijk gesteld voor 18 procent van de klimaatuitstoot en de transportsector voor 13,5 procent. Maar al gauw bleek die vergelijking mank. Het cijfer van FAO was gebaseerd op de analyse van de volledige levenscyclus van dierlijke producten. Terwijl voor transport enkel de directe emissies in kaart werden gebracht. Als je diezelfde redenering van directe emissies zou toepassen op de veeteelt, dan kwam je op 5 procent uit. Een heel pak lager dan de transportsector dus. Cijfers hebben enkel betekenis als je ze in de juiste context plaatst.

Internationaal: de factor ontbossing

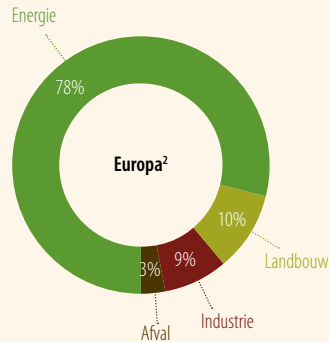
Een eerste nuance is de vraag of je spreekt over wereldwijde veeteelt dan wel over de Europese of Vlaamse veehouderij. Op wereldvlak speelt ook de factor ontbossing mee en die zorgt ervoor dat de impact van de landbouwsector dubbel zo hoog uitvalt. In deze berekening hanteert men een zogenaamde >

- › levenscyclusanalyse, waarbij ook grondstoffen voor melk- en vleesproductie worden meegerekend. Na de energiesector blijkt landbouw dan de grootste CO₂-vervuiler met een uitstoot van 24 procent. 15 tot 20 procent van die uitstoot zou op rekening van de veehouderij komen.

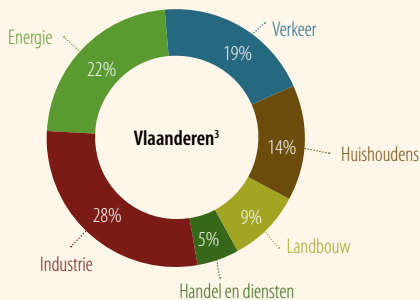
De broeikasgasemissies door toedoen van de mens - landbouw

Op wereldniveau zorgt veehouderij voor 15 tot 20% van de CO₂-uitstoot.

Op Europees niveau stoot de landbouw 11% van het CO₂-totaal uit.

Op Vlaams niveau bedraagt de uitstoot van de landbouw 10%.

Bron:

1 IPCC (cijfers uit 2010, rapport uit 2014)

2 EMA (2015)

3 VMM-MIRA (2016)

Noot1: de wereldcijfers zijn inclusief CO₂-emissies door bosbranden, turfongtinning en -branden.

Noot2: strikt genomen gaat het om CO₂-equivalenten. Om vlot te kunnen vergelijken, worden alle broeikasgassen in rekening gebracht en omgerekend naar CO₂-equivalenten.

Noot3: de helft van de uitstoot van de Vlaamse veeteelt bestaat uit methaan dat omgerekend wordt naar CO₂-equivalenten. Door die omrekening gaat de nuance verloren dat methaan anders dan CO₂ na iets meer dan 10 jaar wordt afgebroken.

6 % van de Vlaamse CO₂

In Vlaanderen was de landbouwsector volgens de recentste cijfers van de Vlaamse Milieumaatschappij (VMM) in 2017 verantwoordelijk voor 9,8 procent van de totale uitstoot van broeikasgassen. Alleen de sector 'handel en diensten' scoort met 5 procent beter. De overige sectoren stoten aanzienlijk meer uit: industrie (28%), transport (20%), energie (23%) en huishoudens (12%).

De uitstoot van de totale Vlaamse veehouderij is veel kleiner dan die van pakweg de Gentse fabriek van ArcelorMittal.

Binnen de Vlaamse landbouwsector veroorzaakt de veeteelt twee derde van de klimaatuitstoot. Dat komt overeen met 6,2 procent van de totale uitstoot van broeikasgassen in Vlaanderen. Vleesproductie stoot in Vlaanderen dus twee keer zoveel broeikasgassen uit als groenten en fruit. Toch blijft de impact op de totale Vlaamse uitstoot relatief beperkt en veel kleiner dan die van pakweg de Gentse fabriek van ArcelorMittal. Die stoot 9,5 miljoen ton CO₂ uit, terwijl de veehouderij op 4,5 miljoen ton CO₂-equivalenten komt.

Een kanttekening bij deze cijfers is dat onder meer de transport- en de energiesector ook een aantal diensten leveren voor de landbouwsector. De uitstoot daarvan zou je ook bij de landbouwuitstoot kunnen rekenen. Omgekeerd produceren landbouwbedrijven met een biogasinstallatie of warmtekrachtkoppeling energie voor andere sectoren, maar wordt de bijbehorende CO₂-uitstoot alleen landbouw aangerekend. De afbakening zal altijd moeilijk blijven. Bovendien wordt volgens hetzelfde principe ook het aandeel van de industrie, handel en diensten en de huishoudens groter.

Wat met soja?

Zonder lokale veehouders zou Vlaanderen dus 6 procent minder CO₂ uitstoten. Niet onbelangrijk: de invoer van soja als grondstof voor veevoeder zit niet in deze cijfers inbegrepen. Die komt op rekening van de exporterende landbouwers en de transporteurs die de soja uit landen als Argentinië, Brazilië en de Verenigde Staten naar Vlaanderen brengen. Net zoals dat ook voor ingevoerde grondstoffen door andere sectoren geldt.

- › Hoe groot de impact van veevoeder is, is ook niet zo eenvoudig te berekenen. Er is bijvoorbeeld een enorm verschil tussen de uitstoot van soja waarvoor bossen worden gekapt en die van gecertificeerde soja uit Canada. Ook de manier waarop die soja vervoerd wordt, beïnvloedt heel sterk de klimaatvoetafdruk. Soja uit de Donau-regio die met vrachtwagens in plaats van met één zeeschip naar Vlaanderen komt, kan een grotere voetafdruk achterlaten.

Bovendien benutten veehouders zoveel mogelijk duurzamere alternatieven. Op jaarbasis verbruiken alle veebedrijven in Europa bijna 36 miljoen ton reststromen van de biobrandstof-, voedings- en zetmeelindustrie. In volume is dat meer dan alle importsoja. Gekeken naar het belang in de eiwitvoorziening staan deze producten (door een lager eiwitgehalte, nvdr.) met 6 procent na soja gerangschikt. Met soja wordt in Europa 15 procent van de dierlijke vraag naar eiwitten ingevuld. Gras en hakselmaïs van lokale teelt voorzien als basisvoeder voor de koeien in 45 procent

van de totale eiwitbehoefte van de veehouderij. Ook granen (tarwe, gerst en korrelmaïs) staan dagelijks op het menu van zowel koeien, kippen als varkens en zijn in tegenstelling tot soja hoofdzakelijk van Europese origine. Hun bijdrage aan de eiwitbalans raamt de Europese Commissie op 20 procent.

Hoge productie

Blijft de vraag: hebben we in onze regio zo veel veehouderij nodig, met de klimaatverandering in het achterhoofd? Vlaanderen telde in 2017 1,3 miljoen runderen, 5,7 miljoen varkens en 34,2 miljoen kippen of ander pluimvee. Dat is natuurlijk best veel en meer dan we in Vlaanderen verorberen. We produceren wel *klimaat efficiënter* vlees dan veel andere landen. Tegelijk begrazen Vlaamse koeien vaak grasland dat niet geschikt is om andere gewassen te telen en dat wel koolstof in de bodem vasthoudt. Maar als we de hoge vleesproductie willen aanhouden op een klimaatvriendelijke manier, zal de uitstoot van de veehouderij toch moeten verminderen.

👍 Pistes die de sector daarvoor bewandelt, zijn:

- aanpassingen aan het rantsoen zodat de koeien minder methaan uitstoten en het aandeel sojaschroot omlaag kan,

- zo veel mogelijk werken met lokale teelten en reststromen uit de voedingsindustrie, zoals bierdrاف en koolzaadschroot,
- een aangepast stal- en mestmanagement waardoor ook de uitstoot door mestopslag en mestgebruik teruggedrongen wordt,
- onderzoek naar eiwitdiversificatie zoals het gebruik van insecten en algen voor veevoeder.

Besluit

Veehouderij is niet de grootste oorzaak van klimaatverandering. Veeleelt heeft wel een veel hogere impact dan groenteteelt. Een cruciaal onderscheid is of je op wereldschaal naar landgebruik kijkt en de verantwoordelijkheid voor ontbossing in bepaalde regio's al dan niet aan de veehouderij toewijst. Doe je dat wel, dan komt 15 tot 20 procent van de wereldwijde CO₂-uitstoot op rekening van de veehouderij. Doe je dat niet en kijk je naar hoe we in Vlaanderen dieren houden, dan blijkt de veehouderij verantwoordelijk voor 6 procent van de totale Vlaamse CO₂-uitstoot. ●

Veeleelt is de grootste oorzaak
van klimaatverandering

WAAR

NIET WAAR

*Landbouw levert een positieve
bijdrage aan de economie
van ons land*

'We moeten boeren en tuinders economisch meer kansen geven.'

Achtergrond

Een boer is een ondernemer die zijn boterham verdient door voedsel, sierplanten of nijverheidsgewassen te produceren. Behalve de strategisch belangrijke functie van voedselvoorziening, levert de land- en tuinbouw ook verschillende maatschappelijke diensten zoals het beheer van ruimte, natuur, water en bodem, en in bepaalde gevallen ook recreatie, educatie en gezondheidszorg. Zegt de ene: 'De Vlaamse land- en tuinbouw blijft een pijler van onze economie. We moeten boeren en tuinders economisch meer kansen geven.' Zegt de ander: 'De economische waarde van de Vlaamse land- en tuinbouw is zo klein dat we beter inzetten op landbouw die op de eerste plaats een hogere natuurwaarde realiseert.' Hoe zit dat?

'We zetten beter in op landbouw die op de eerste plaats een hogere natuurwaarde realiseert.'

Bruisende business

In Vlaanderen hebben we een gunstig klimaat en vruchtbare gronden, waardoor we al sinds de middeleeuwen genoemd worden om onze productieve land- en tuinbouwers. Rondom die boeren en tuinders heeft zich ook een omvangrijk netwerk ontwikkeld van toeleveranciers, onderzoekers, handelaars, verwerkers en voedingsindustrie. Dat netwerk noemen we het agrobusinesscomplex (ABC). De voorbije jaren is de agrovoedingscluster tot een van de groeisectoren binnen de Vlaamse economie uitgegroeid.

>

>

Flanders Agrofood Valley' (cijfers 2016)

34.325
BEDRIJVEN

133.558
ARBEIDSPLAATSEN

61,7 MILJARD
EURO OMZET

Ter vergelijking: de Belgische bouwsector is goed voor een jaaronzet van 36 miljard euro en

275.000 arbeidsplaatsen. De chemische sector klokt af op 64 miljard euro en 150.000 arbeidsplaatsen.

De agrovoedingsketen is ongeveer even groot als de chemische sector in Vlaanderen.

8,3 miljard, net als de chemische sector

De agrovoedingsketen presteert economisch sterk. De toegevoegde waarde, het verschil tussen de marktwaarde van de producten en de daarvoor ingekochte grondstoffen, bedroeg in 2016 8,3 miljard euro. Dat is een derde meer dan in 2008 en ongeveer evenveel als de chemische sector in België. Heel wat grote spelers in de agrovoedingssector zijn van oorsprong familiebedrijven en zij werken nog altijd nauw met onze land- en tuinbouwers samen. Onder meer in de markt van diepvriesgroenten, frieten, vlees- en zuivelverwerking ontpopten zij zich tot echte wereldtoppers. Omwille van hun innoverende aanpak en sterke knowhow zet de sector zich internationaal als Flanders Agrofood Valley in de markt.

Kleiner aandeel van de boer

Binnen de agrovoedingsketen verschuift de klem-

toon al een aantal jaar van basisproducten naar producten met een hogere toegevoegde waarde. Daardoor kalft de economische impact van de landbouw binnen

Op vlak van diepvriesgroenten, frieten, vlees- en zuivelverwerking is de Vlaamse agrovoedingssector wereldtop

de agrovoedingsketen af. Uit cijfers van de FOD Economie blijkt dat de landbouw in 1995 nog goed was voor 34 procent van de totale toegevoegde waarde binnen de agrovoedingsketen. Twintig jaar later is dat 10 procent minder. De bruto toegevoegde waarde van de land- en tuinbouw blijft wel al jaren stabiel. >

› **Minder bedrijven, zelfde productie**

Vlaanderen telt jaar na jaar minder maar grotere en meer gespecialiseerde landbouwbedrijven. In 2018 stond de teller op 23.361. De huidige bedrijven halen een hogere productiviteit dan vorige

generaties, waardoor ze de totale productie en ook de toegevoegde waarde van de landbouw op peil houden. Binnen het agrobusinesscomplex volgt de land- en tuinbouw niet de ontwikkeling van de schakels die dichter bij de consument staan.

Job voor 1 Vlaming op 16

De agrovoedingsketen creëert als geheel 133.558 arbeidsplaatsen, waarvan 48.080 in de landbouw. Dat cijfer omvat vooral zelfstandige boeren en boerinnen. De totale tewerkstelling in de land- en tuinbouw nam tussen 2007 en 2016 met 16 procent af. In dezelfde periode steeg de gemiddelde tewerkstelling per landbouwbedrijf van 1,46 naar 1,64. De landbouwsector blijft goed voor 36 procent van het aantal arbeidsplaatsen in de Vlaamse agrovoedingscluster. In totaal werkt ongeveer 3 procent van de op de arbeidsmarkt actieve bevolking in het Vlaamse Gewest in de agrovoedingsketen.

Subsidies en netto toegevoegde waarde

Om het belang van een sector uit te drukken, kijken economen meestal naar de bruto toegevoegde waarde ervan. Maar het speelveld van de land- en tuinbouw wordt sterk door regulering, beperkingen en subsidies van de overheid bepaald. Dat maakt ook de netto toegevoegde waarde een interessante maatstaf. Die slaat op de waarde die overblijft, als je de afschrijvingen en de subsidies voor de sector ervan aftrekt. Statistiek Vlaanderen berekende dat de netto toegevoegde waarde van de Vlaamse land- en tuinbouw – dus zonder de andere schakels van

het agrovoedingscluster – in 2017 op 1,6 miljard euro kwam. Dat is de helft meer dan in 2016 en de hoogste waarde van de laatste 20 jaar.

Minder afschrijvingen, zelfde inkomen?

Wie verder inzoomt op de economische cijfers, merkt twee zaken op. Ten eerste: de veeteelt zorgt voor twee derde van de eindproductiewaarde. Ten tweede: de land- en tuinbouw is een kapitaalintensieve sector waarin schaalvergroting zich verder doorzet. Daarom pleit de agro-ecologische beweging ervoor om boeren en tuinders te helpen desinvesteren. Daarmee bedoelt ze dat landbouwers met minder hoge afschrijvingen een even hoog inkomen moeten kunnen realiseren. De sector zou dan minder omzet draaien, maar een even hoge netto toegevoegde waarde creëren. Om dat te realiseren, wil de beweging naar meer marktregulering en minder vrijhandel evolueren.

Besluit

De economische impact van de Vlaamse agrovoedingsketen is op het vlak van omzet en tewerkstelling ongeveer even groot als de chemische sector in België. In 2016 creëerde de land- en tuinbouw-sector zelf een netto toegevoegde waarde van 1,6 miljard euro. ●

Landbouw levert een positieve
bijdrage aan de economie
van ons land

Ons voedsel zit vol schadelijke pesticidenresiduen

‘Bij mij komen er geen gifstoffen op mijn bord. Ik eet alleen biologische, onbespoten groenten en fruit.’

‘Bangmakerij. Ons voedsel is veiliger en beter gecontroleerd dan ooit.’

Achtergrond

Stel jij je tijdens het koken ook soms vragen over de impact van pesticiden op je gezondheid? Zegt de ene: ‘Bij mij komen er geen gifstoffen op mijn bord. Ik eet alleen biologische, *onbespoten* groenten en fruit.’ Zegt de ander: ‘Bangmakerij. Ons voedsel is veiliger en beter gecontroleerd dan ooit. Zelfs als je gangbare groenten en fruit niet wast, vormen pesticidenresiduen geen bedreiging voor je gezondheid.’ Hoe zit dat?

S trikte opvolging

Pesticiden en gewasbeschermingsmiddelen worden al lang gebruikt in de land- en tuinbouw. Ze vermijden oogstverliezen als gevolg van schimmels, ziekten, plagen en onkruid. Doordat ze als verdelging of preventie van levende organismen werken, kunnen ze in te grote hoeveelheden ook een negatief effect hebben op de menselijke gezondheid. Daarom zijn gepaste veiligheidsmaatregelen en een secure opvolging daarvan noodzakelijk.

Medicijn of gif

Even een bemerking: net als natuurlijke producten kunnen chemische producten ofwel heel goed voor je zijn – denk aan medicijnen – ofwel heel slecht, en alles daartussen. Of iets schadelijk is of niet, kan zelfs afhangen van de dosis. De hoeveelheid bepaalt dan het verschil tussen een gif of een medicijn. Het klopt dat we dagelijks worden blootgesteld aan resten van chemische producten: onder meer op kleding, servies, in tandpasta en op onze groenten en fruit. We moeten daarover niet in paniek slaan, maar we moeten er wel over waken dat we, zowel op korte als op langere termijn, alleen onschadelijke dosissen binnenkrijgen. >

› **97 procent onder de residulimiet**

Als Europese consument is het risico dat je te veel gewasbeschermingsmiddelen inneemt via voeding erg klein. De Europese Unie heeft strikte toelatings- en monitoringsprogramma's. Die geven aan dat in 97 procent van de onderzochte stalen de Maximum Residu Limiet (MRL) niet wordt overschreden. Bij de 3 procent waar dat wel het geval was, gaat het vaak om ingevoerde producten van buiten Europa. Goed om weten: je wordt niet meteen ziek als je producten met een te hoge MRL opeet. Bij bijna alle overschrijdingen is de gevonden dosis veel lager dan wat volgens wetenschappers een gezondheidseffect kan hebben. Is er wel een mogelijke impact op de gezondheid, dan volgt een terugroepactie.

MRL en gezondheidseffect

Een MRL wordt bepaald aan de hand van de maximale dosis die de landbouwer nodig heeft om efficiënt een plaag, onkruid of insecten te bestrijden. Die ligt altijd ver onder de normen die aangeven vanaf wanneer een stof een gezondheidseffect kan hebben. Om je een idee te geven: als man van 68 kilogram moet je dagelijks 3.000 kroppen sla eten vooraleer de in de EU toegelaten maximale hoeveelheid residu op sla een aantoonbaar gezondheidseffect heeft. Een jongen van 18 kilogram zou elke dag 534 appels moeten eten. Ook citroenschijfjes in je drankjes vormen geen gevaar. Alleen al omdat

dat schijfje zo'n klein deel van de citroen is, is de dosis waaraan je kan worden blootgesteld verwaarloosbaar.

Meer transparantie

Dat de Europese pesticidenwetgeving tot de strengste van de wereld behoort, wil niet zeggen dat ze niet voor verbetering vatbaar is. In januari 2019 keurde het Europees Parlement een aangepaste procedure voor de markttoelating van gewasbeschermingsmiddelen goed. Een vaak gehoorde kritiek was dat de industrie te zwaar woog op het wetenschappelijke proces. Met de nieuwe regeling komt er een grotere transparantie tijdens de evaluatieprocedure van actieve substanties en producten. Zo worden alle studies die de Europese voedselveiligheidsautoriteit EFSA bij de beoordeling van gewasbeschermingsmiddelen gebruikt voortaan publiek gemaakt.

Glyfosaatdiscussie

Een van de oorzaken voor de wetswijziging was de glyfosaatdiscussie die in 2015 losbarstte. Die begon nadat het Internationaal Agentschap voor Kankeronderzoek (IARC) de stof als 'waarschijnlijk kanker-verwekkend' had geclassificeerd. De nuance dat het IARC alleen onderzocht of glyfosaat potentieel gevaarlijk is, en niet of een normaal gebruik ervan gevaarlijk is, ging daarbij verloren. Het IARC plaatste glyfosaat in de categorie 2A, waartoe ook werken als kapster, nachtwerk, rood vlees en barbecueën behoren. Zonlicht is overigens met zekerheid kankerverwekkend en valt daarom volgens het IARC in de strengere categorie 1. Dat wil niet zeggen dat we niet meer buiten mogen komen, wel dat we voorzichtig moeten zijn op zonnige dagen en ons moeten beschermen met zonnecrème.

Cocktaileffect

De gewasbeschermingsmiddelen die vandaag worden ingezet in Europa zijn getest en goedgekeurd. Hun vergunning geldt telkens voor 10 jaar. Daarna wordt de veiligheid van het middel herbekeken op basis van nieuwe onderzoeken. Het systeem is flexibel. Als een bron opduikt die meer nefaste gezondheids- of milieueffecten vindt dan voorheen gedacht, wordt de erkenning van het middel ingetrokken. Daarnaast brengen onderzoeksprojecten het cocktaileffect in kaart. Het risico bestaat dat je langs verschillende wegen verschillende stoffen binnenkrijgt die samen een cumulatief effect hebben. Maar dat is nog voor geen enkele combinatie aangetoond. Uit voorzorg blijven onderzoekers wel de mogelijke impact van gecombineerde dosissen opvolgen op het menselijke leverstelsel, het skelet en de klieren.

80.000 stalen

Elk jaar laten Europese overheden meer dan 80.000 voedingsstalen onderzoeken. Daarbovenop nemen ook winkelketens, markten en veilingen heel wat stalen. In België staat het Federaal Agentschap voor de veiligheid van de voedselketen (FAVV) in voor de controles op pesticidenresiduen. In 2017 voerden ze er 4.244 uit en 98,1 procent van de stalen waren conform de normen. De vastgestelde overschrijdingen kwamen voornamelijk van levensmiddelen uit Marokko, Oeganda en Thailand.

Voorzorgsprincipe

Is biologisch voedsel dan niet veiliger dan gangbare groenten en fruit? Er zijn heel wat redenen om bioproducten te eten, maar er is geen wetenschappelijk bewijs dat ze veiliger zijn. De biosector kiest voor natuurlijke stoffen omdat hij meer belang

hecht aan het voorzorgsprincipe. Zolang niet alles over een stof, zoals de langetermijneffecten op natuur en gezondheid, gekend is, zal de biosector ze weren. Daarom gebruiken bioboeren geen enkel synthetisch bestrijdingsmiddel. Natuurlijke pesticiden zoals kopersulfaat of pyrethrine mogen wel. Omdat ook die giftig kunnen zijn, gelden daarvoor strikte voorschriften. Maar als je dus residuen van chemische gewasbescherming uit voorzorg toch liever vermijdt, dan is bio zeker een goede keuze.

Besluit

Er is geen wetenschappelijk bewijs dat de lage dosissen van pesticidenresiduen die je kunt vinden op groenten en fruit in Europese winkelrekken een negatief gezondheidseffect op de mens hebben. De Europese overheid legt strenge toelatingsnormen, -procedures en controles op. Ook voor een mogelijk cocktaileffect, de impact die verschillende stoffen gaandeweg samen kunnen hebben, vinden wetenschappers geen bewijs. Maar als je uit voorzorg nog meer kennis over de langetermijneffecten wil afwachten en liever elke vorm van pesticidenresiduen vermijdt, dan is bio de beste keuze. ●

Ons voedsel zit vol schadelijke
pesticidenresiduen

WAAR

NIET WAAR

Enkel kleinschalige lokale landbouw heeft een toekomst in Vlaanderen

‘Er is in Vlaanderen
geen plaats voor
grootschalige
intensieve
landbouwbedrijven.’

‘Met enkel
kleinschalige
agro-ecologische
landbouwers
gaan we
honger lijden.’

Achtergrond

In de Vlaamse land- en tuinbouw zie je vandaag grofweg twee bewegingen. Sommige boeren kiezen voor een kleinschalig lokaal model, met kortketenverkoop, focus op nichemarkten, zelfoogstboerderijen en voedselabonnementen. Anderen volgen een grootschalig smart farming model dat technologische mogelijkheden omarmt om efficiëntie- en vaak ook milieuwinsten te boeken. Zegt de ene: ‘In het dichtbevolkte Vlaanderen is er geen plaats voor grootschalige intensieve landbouwbedrijven.’ Zegt de ander: ‘Met enkel kleinschalige agro-ecologische landbouwers gaan we honger lijden.’ Hoe zit dat?

Belgisch Klimaatrapport

Het was een van de suggesties van de specialisten in het Panel voor Klimaat en Duurzaamheid onder leiding van Vlaams bouwmeester Leo Van Broeck en onderzoeker Jean-Pascal van Ypersele: roep de schaalvergroting en industrialisering van

de Vlaamse landbouw een halt toe en kies voluit voor een lokale agro-ecologische aanpak. Daarbij worden er geen synthetische meststoffen of bestrijdingsmiddelen gebruikt en is er ook voor gentechnologie zoals ggo's geen plaats. Is dit de enige weg om de milieu- en klimaatdruk door de Vlaamse land- en tuinbouw te verkleinen?

Intensiveren én herbebossen

Verschillende onderzoekers reageerden al snel op het klimaatrapport: per kilogram voedsel zou een volledig agro-ecologische landbouw niet minder broeikasgasen uitstoten dan de klassieke land- en tuinbouw. Bovendien is er simpelweg onvoldoende ruimte om met een agro-ecologische aanpak voldoende voedsel te produceren. Dat was ook de conclusie van een onderzoeksteam met daarbij de Belg Joeri Rogelj van het Imperial College London. In 2018 publiceerde het team in het vaktijdschrift Nature dat een sterk productieve landbouw gecombineerd met herbebossing zo goed als alle landbouwemissies kan opvangen.

>

› **Uitstoot per kilogram voedsel**

Een voorbeeld om dat inzicht concreet te maken: India en Europa produceren ongeveer evenveel melk. De Indiërs hebben daar echter 122 miljoen koeien voor nodig, terwijl Europa het met 23 miljoen kan. Zelfs als je de uitstoot van ingevoerd krachtvoer meerekent, is de Europese

uitstoot lager. Of neem de impact van een lokale maar extensieve veeteelt zoals in de agro-ecologische aanpak. Koeien die alleen gras eten, krijgen duurzamer voeder want in tegenstelling tot granen kan gras alleen benut worden door herkauwers. Maar de dieren groeien trager en stoten daardoor langer broeikasgassen uit dan koeien die ook krachtvoer krijgen.

3 simultane uitdagingen

Welk systeem je ook verkiest: we moeten streven naar een zo laag mogelijke milieu- en klimaat-impact per kilogram geproduceerd voedsel. In december 2018 bracht het World Resources Institute een rapport uit over *Creating a sustainable food future*. Daarin focussen experts op drie kloven die we tegelijk tegen 2050 moeten overbruggen. Hoe kunnen we in 2050 vergeleken met 2010 56 procent meer voedselcalorieën produceren om de groeiende wereldbevolking te voeden? Hoe zorgen

De belangrijkste uitdaging is dat de landbouw als geheel duurzamer en lokaler wordt.

we ervoor dat we daarvoor over voldoende landbouwoppervlakte beschikken? En hoe doen we dat allemaal met een klimaatneutrale voetafdruk?

Ruimte voor bos

Om de klimaatkloof te overbruggen, moeten we in Vlaanderen niet alleen de uitstoot van broeikasgasen verminderen, maar ook extra koolstof vastleggen als compensatie voor de resterende uitstoot. De meest efficiënte en goedkoopste manier om dat te doen, is het aanplanten van bossen, stelt onderzoeker Olivier Honnay van de Afdeling Ecologie, Evolutie en Biodiversiteitsbehoud van KU Leuven. Geen enkele vorm van landbouw neemt evenveel koolstof op als een bos. Alleen heb je daarvoor ruimte nodig. Terwijl je bij een transitie naar agro-

ecologische landbouw net meer van de al zo schaarse open ruimte voor landbouw nodig hebt omdat je geen synthetische stikstofmeststof gebruikt.

Economisch optimale schaal

Is dan alleen het grootschalige smart farming model zaligmakend? Zeker niet. Verschillen in schaalgrootte tussen bedrijven zijn ook vanuit bedrijfseconomisch oogpunt wenselijk. Er bestaat zoiets als een bedrijfseconomisch optimale schaal en die is afhankelijk van bedrijfsspecifieke factoren zoals je technische resultaten en je bedrijfsoppervlakte. Eén extra koe kan een omschakelpunt zijn waardoor je veevoeder moet inkopen. Of waardoor je extra personeel moet inschakelen en je winstmarge krimpt. Daarnaast kan schaalvergroting je bedrijf ook te kwetsbaar maken voor prijschommelingen op de markt.

Schrik voor technologisering

De belangrijkste uitdaging is dat de landbouw als geheel duurzamer en lokaler wordt. Hoogstwaarschijnlijk lukt dat het best met een combinatie van kleine agro-ecologische en grotere hoogtechnologiseerde bedrijven. De grenzen tussen beide bedrijfstypes zijn ook niet sluitend. Sommige biobedrijven passen precisielandbouw toe en zijn allesbehalve klein. Verschillende grote >

De meeste wetenschappers vinden een toekomst met alleen kleinschalige agro-ecologische bedrijven geen goed idee.

- › bedrijven combineren korteketenverkoop met klassieke afzetkanalen. Grootschalige landbouwbedrijven kunnen zeker bijleren van agro-ecologische om de milieu- of klimaat effecten te verminderen. Maar als de technologisering of industrialisering van productieprocessen in de land- en tuinbouw een lagere klimaat- en milieudruk per geproduceerde kilogram voedsel

opleveren, dan mogen we daar ook geen schrik voor hebben.

Naar een ander systeem?

Toch is niet iedereen het daarmee eens. Verschillende ngo's die zich verenigden in het consortium Voedsel Anders staan huiverachtig tegenover de verdere schaalvergroting en industrialisering in de land- en tuinbouw. Zij vinden dat er in de landbouw

een complete systeemverandering nodig is om een lagere klimaat- en milieudruk te realiseren. De baten van wat vele kleine spelers samen kunnen verwezenlijken, schatten ze hoger in dan die van de technologische vooruitgang die door de agrov voedingsindustrie wordt gestuurd. Ook nu al wordt 70 procent van het voedsel in de wereld geproduceerd door kleine boeren, berekenden ze. Alleen door los te komen van de eenzijdige focus op productiviteitsverhoging, krijgen we de mentale ommekeer die nodig is om onze gronden, onze biodiversiteit en het klimaat niet verder te verstoren.

Besluit

De voor- en nadelen van een keuze voor een kleinschalige landbouw zijn niet zwart-wit in kaart te brengen. De meeste wetenschappers vinden een toekomst met alleen kleinschalige agro-ecologische bedrijven in Vlaanderen geen goed idee. Per kilogram voedsel zou een kleinschalige agro-ecologische landbouw zelfs niet minder broeikasgassen uitstoten dan de gangbare grootschalige land- en

tuinbouw. Bovendien lijkt in Vlaanderen de ruimtedruk te hoog voor een exclusief agro-ecologische aanpak. Een sterk productieve landbouw in combinatie met extra bossen zou daarentegen zo goed als klimaatneutraal kunnen zijn. Toch schatten experts van het consortium Voedsel Anders de baten van een aanpassing van het consumptiepatroon en wat vele kleinschalige spelers samen kunnen realiseren, hoger in dan die van een grootschalige technologische vooruitgang die door de industriële actoren wordt gestuurd. ●

Enkel kleinschalige lokale
landbouw heeft een toekomst
in Vlaanderen

WAAR

NIET WAAR

Landbouw zorgt voor het behoud van onze open ruimte

‘Zonder land- en tuinbouw zou er in Vlaanderen geen open ruimte meer zijn.’

‘De land- en tuinbouw zorgt zelf voor bijkomende verharding zoals megastallen en grote serres.’

Achtergrond

In het dichtbevolkte Vlaanderen staat de open ruimte zwaar onder druk. Vormt de land- en tuinbouw een buffer tegen de toenemende bebouwing? Hoe groot is de open ruimte nog in onze regio? En slaagt de sector er wel in om het landbouwgebied te vrijwaren? Zegt de ene: ‘De land- en tuinbouw zorgt zelf voor bijkomende verharding zoals megastallen en grote serres.’ Zegt de ander: ‘Zonder land- en tuinbouw zou er in Vlaanderen geen open ruimte meer zijn.’ Hoe zit dat?

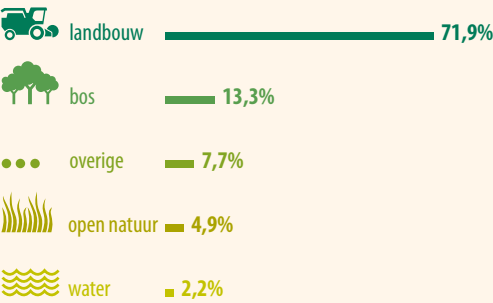
Vlaanderen = 50% akker of grasland

Volgens het Witboek Beleidsplan Ruimte Vlaanderen is 67,4 procent van de Vlaamse oppervlakte bestemd voor open ruimte zoals natuurgebied, waterlopen en akkers. Een groot deel daarvan, ongeveer de helft van Vlaanderen, bestaat uit akkers en grasland. Boeren en tuinders mag je dus best de behoeders van onze open ruimte noemen. Toch blijft de druk op die ruimte hoog. Gemiddeld verdwijnt er elke dag in Vlaanderen 6 hectare open ruimte. Strikt genomen gaat het hierbij om ruimtebeslag: ruimte bestemd voor een functie die minstens een gedeeltelijke verharding teweegbrengt. Een derde van de Vlaamse landoppervlakte is inmiddels ingepalmd door gebouwen, wegen en andere verharding. Geen toeval dus dat beleidsmakers een betonstop willen invoeren.

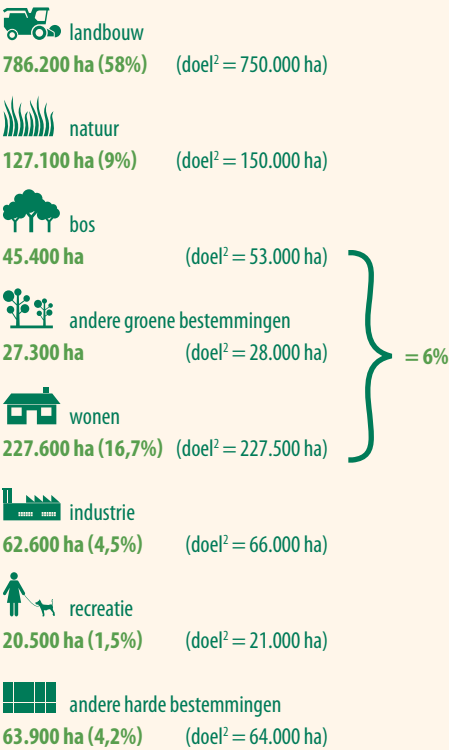
>

› Ruimtelijke bestemming: 786.000 hectare landbouwgebied

Open ruimte gebruik

Ruimtelijke bestemming¹

1 Elke ruimte heeft een bestemming (gepland landgebruik), maar het feitelijke gebruik kan daarvan afwijken. Daarom verschilt het cijfer voor landbouw hier van het cijfer op pagina 31: dat gaat over ruimtegebruik in de praktijk, dit over ruimtegebruik 'op papier'.

2 Geplande bestemming in het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen.

Verpaarding en tuinen

71,8 procent van de open ruimte bestaat uit landbouwgebied. We merken wel dat die oppervlakte krimpt. Tussen 2000 en 2015 verdween 4 procent van de landbouwoppervlakte. Bovendien is liefst 19% van de landbouwoppervlakte in gebruik voor andere doeleinden zoals hobbyweides voor paarden, tuinen, zonevreemde bossen en zonevreemde bedrijfsactiviteiten.

Evoluties in agrarisch gebied

areaal (feitelijk gebruik) 636.612 ha → 610.839 ha = -4%
in 2000 2015

bedrijven 40.935 → 23.908 ha = -41%
in 2000 2016

› **Ontharding op de boerderij**

Tegen 2050 wil het Witboek Beleidsplan Ruimte Vlaanderen de open ruimte in Vlaanderen uitbreiden tot 72,5 procent van het grondgebied. Het is de bedoeling dat er geen verharding meer bijkomt en dat er in landelijk gebied zelfs 20 procent van de oppervlakte – waaronder ook een groot deel zonevrije verharding – wordt onthard. Van alle ruimtebeslag in de open ruimte wordt nu overigens maar 7,7 procent ingenomen door landbouw. Volgens onderzoekers is de trend van minder maar grotere landbouwbedrijven, waarbij kleinere landbouwbedrijven hun landbouwfunctie verliezen, een kans om bijkomende ruimte te creëren en tegelijk het ruimtelijk rendement te verhogen. Lees: we kunnen die evolutie gebruiken om infrastructuur slimmer in te planten, op een manier die zowel meer landbouwproductie als een grotere land- schaps- en natuurwaarde oplevert.

Herbestemming boerderijen

Een belangrijke uitdaging is die om de huidige mogelijkheden tot herbestemming van agrarische bedrijfsgebouwen in te perken. Vandaag komen hoeves van gestopte landbouwers vaak in handen van bewoners of eigenaars die de gebouwen voor niet-agrarische doelstellingen in stand houden. Tegelijk moet het ruimtelijke beleid voorkomen dat nieuwe stallen en andere bedrijfsinfrastructuur telkens op voorheen onbebouwde grond worden gebouwd. Dan zorgen ze voor een toename van de bebouwde oppervlakte, wat haaks staat op de visie van het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen. In de praktijk is het voor landbouwers met bouwplannen net goedkoper om nieuwe grond aan te snijden dan om bestaande sites een nieuw leven te geven.

Beheerovereenkomsten

Een van de manieren waarop de overheid al een aantal jaar het ruimtelijk rendement van landbouw- gebied verhoogt, is door beheerovereenkomsten af te sluiten met land- en tuinbouwers. Dat zijn

verbintenissen die de boeren en tuinders aangaan om extra inspanningen te leveren voor milieu, natuur en biodiversiteit op en rond hun bedrijf. Het gaat om inspanningen die verder gaan dan wat wettelijk verplicht is. In ruil krijgt de landbouwer een vergoeding voor het extra werk en het inkomstenverlies. Meer dan 3000 landbouwers hebben momenteel beheerovereenkomsten lopen voor

Onderzoekers zien in de trend naar minder maar grotere landbouwbedrijven een kans om bijkomende ruimte te creëren.

alles samen bijna 10.000 hectare. Op die gronden staan ze bijvoorbeeld in voor de aanleg en het onderhoud van bloemenranden, graskruidenstroken, vogelakkers, keverbanken, houtkanten en heggen.

Maatschappelijke diensten en toekomst

Eind 2018 formuleerden het landbouwonderzoeksinstituut ILVO, het Team Vlaams Bouwmeester, het Departement Omgeving en het Departement Landbouw en Visserij hun aanbevelingen voor een landbouw met meerwaarde voor landschap en samenleving. Uit het traject 'Pilotprojecten Productief Landschap' trokken ze vijf lessen:

1. Creëer klimaatkansen door landbouw en waterdiensten te combineren.

2. Begeleid landbouwers bij hun overgang naar een maatschappelijk meer gewenste bedrijfsvoering
3. Geef ruimte aan een stedelijke voedselregisseur
4. Doorbreek de cirkel van niet-agrarisch hergebruik op het platteland
5. Benut de productieve mogelijkheden van steden.

Besluit

De land- en tuinbouwsector blijft een belangrijke bewaker van de open ruimte in Vlaanderen. Ongeveer de helft van Vlaanderen bestaat uit akker- of grasland. De open ruimte staat wel onder druk: gemiddeld verdwijnt er elke dag in Vlaanderen 6 hectare open ruimte. Ook binnen de land- en tuinbouw wordt gezocht naar manieren om de netto bebouwde oppervlakte niet te laten toenemen. Onder meer het hergebruik van oude bedrijfsgebouwen vormt daarbij een uitdaging. ●

Landbouw zorgt voor het behoud van onze open ruimte

Grootschalige veehouderij en dierenwelzijn gaan niet samen

‘Dieren hebben ook een bewustzijn!’

‘Onze landbouwers verzorgen hun dieren goed. In kleinschalige stallen hebben dieren het niet automatisch beter.’

Achtergrond

Niemand blijft onbewogen bij videobeelden van zielige dieren in volgepropte stallen en vrachtwagens. Maar evengoed zijn boerderijbezoekers gecharmeerd als ze zien hoe landbouwers hun staldieren in de watten leggen. Zitten mistoestanden ingebakken in onze intensieve veehouderij? Zegt de ene: ‘Dieren hebben ook een bewustzijn, het is schandalig hoe we varkens en andere dieren in grootschalige stallen behandelen voor een lapje vlees.’ Zegt de ander: ‘Onze landbouwers verzorgen hun dieren goed. In kleinschalige stallen hebben dieren het niet automatisch beter.’ Hoe zit dat?

Kweken om te slachten

Voor we het over dierenwelzijn in de landbouw hebben, een fundamentele vraag: hebben we als mens het recht om dieren te kweken voor slacht? Sommige activisten vinden van niet. Dan valt er verder weinig te argumenteren. Maar voor wie weinig problemen heeft met slachtdieren: wat is het verschil tussen dieren houden op grote en op kleine schaal? Daarbij laten we de hobbykwekers die maar een paar dieren houden buiten beschouwing. Die groep is klein, zeer divers en er bestaan maar weinig gegevens over. Wat wel onderzocht is, is of er een welzijnsverschil bestaat tussen dieren die op een kleinschalige dan wel op een grootschalige boerderij leven.

Tevreden boer, tevreden dieren

Wetenschappers vinden geen verband tussen de schaalgrootte van een landbouwbedrijf en hoe het op het vlak

- › dierenwelzijn scoort. De cruciale factor voor dierenwelzijn blijkt het management van de boer. Eenvoudig gesteld: de boer is belangrijker dan de schaalgrootte van zijn bedrijf. In grote stallen is de infrastructuur vaak beter en de boer kan er evengoed kiezen voor kleinere units per groep dieren. Als een landbouwer goed georganiseerd is en zijn stal goed managet, is dat het best voor de dieren. Negatieve scores op het vlak van dierenwelzijn vind je vooral waar de veehouders zelf niet goed in hun vel zitten. Dat komt zowel voor op grote als op kleine bedrijven.

Natuurlijk gedrag en geen stress

Een tweede belangrijke factor blijkt de cultus van kostenverlaging. Als een boer te hard focust op het economische en zijn dieren instrumentaliseert, dan lijdt het dierenwelzijn daaronder. Concreet: als een veehouder onder druk van de markt op

pakweg strooisel of personeel bespaart, dan heeft dat een impact. De factoren waar wetenschappers bij dit soort onderzoek naar kijken zijn: is een dier vrij van pijn, kwetsuren en ziektes; is het vrij van honger, dorst en ander ongemak; kan het natuurlijk gedrag vertonen; en heeft het geen angst of stress.

Strikte Belgische regels

Ook de Vlaamse Raad voor Dierenwelzijn hanteert die factoren als welzijnskader. In de Raad zetelen afgevaardigden van dierenrechten- en landbouworganisaties, hobbykwekers en onderzoeksinstituten. Ze volgen nieuwe inzichten over stalsystemen of andere technieken op en formuleren daar beleidsadviezen over. Ethicus Dirk Lips is sinds 2014 voorzitter van de Raad. Zolang er vleesconsumptie blijft, vindt hij het beter om dat vlees in de Europese Unie of in België te produceren dan in andere landen. Binnen de EU ziet hij een aantal voorlopers zoals Nederland die nog een stapje verder gaan op het vlak van welzijnsregels; België zit bij de Europese middenmoot. Voorts beklemtoont de ethicus

dat boeren zelden bang zijn voor striktere normen, maar dat ze vooral schrik hebben voor kostprijsverhogingen zonder return.

Biologische normen

Hoe kunnen we het dierenleed per kilogram geproduceerd vlees verder beperken? De welzijnsnormen in de biologische veehouderij zijn alleszins nog iets strikter dan die in de gangbare landbouw. Dat is ook een van de redenen waarom biologisch vlees enkele euro's duurder is zodat het maar een marktaandeel van 1 procent vertegenwoordigt. Alle biologische herkauwers mogen buiten grazen en herkauwen. Biovarkens krijgen binnen- en

Boeren zijn zelden bang voor striktere normen, wel voor kostprijsverhogingen zonder return.

buitenruimte om rond te lopen. En elke biokip kan buiten pikken en zandbaden nemen. De biosector streeft ook naar zo weinig mogelijk medische ingrepen en kiest bijvoorbeeld voor rassen van vleeskoeien die zonder keizersnede bevallen. Daar tegenover staat dat biologische dieren soms net iets langer ziek zijn doordat de veehouders terughoudender zijn met medicatie.

Bewustzijn en winkelgedrag

Het debat over dierenwelzijn blijft voor een groot deel een ethisch vraagstuk. Wereldwijd zijn er, uitgedrukt in gewicht, 100 miljoen ton wilde dieren tegenover 700 miljoen ton in de veehouderij. Mag het welzijn van een gekweekt dier lager zijn dan als het in de natuur zou leven – en in welke mate?

Er zijn ook gradaties in het bewustzijnsvermogen van dieren. Een insect is geen vis, en die is geen kip, koe of varken. Op dat vlak evolueert het wetenschappelijk inzicht nog volop. De cognitieve vermogens van een varken zouden gelijkaardig zijn als die van een peuter. Maar wat betekent dat voor het gevoelsleven van de dieren en de normen die we eraan verbinden? Dat hangt ook af van welke plaats je de mens op de wereldbol toekent en van wat consumenten voor diervriendelijk vlees willen betalen.

Besluit

Wetenschappers vinden geen verband tussen de schaalgrootte van een landbouwbedrijf en hoe het op het vlak van dierenwelzijn scoort. De cruciale factor voor dierenwelzijn is het management van de boer en de mate waarin hij zijn dieren instrumentaliseert. Dit soort onderzoek staat los van ethische vragen, bijvoorbeeld de vraag of we als mens het recht hebben om dieren te kweken voor slacht. Consumenten die iets striktere normen op het vlak van dierenwelzijn willen, kunnen biologisch vlees kopen. Toch is nog altijd maar 1 procent van het verkochte vlees biologisch. ●

Grootschalige veehouderij en dierenwelzijn gaan niet samen

*Melk hoort thuis in
een evenwichtig voedingspatroon*

‘Dat je melk nodig hebt, is een fabeltje van de zuivel-industrie.’

Achtergrond

Is melk gezond en hoort het thuis in je dagelijkse voedingspatroon? Over die vraag zijn al verhitte discussies gevoerd. Ongeveer een op de honderd Belgen, vooral jongeren, zijn veganistisch en gebruikt geen dierlijke producten zoals zuivel. Zegt de ene: ‘Dat je melk nodig hebt, is een fabeltje van de zuivelindustrie.’ Zegt de ander: ‘Zonder melk is het risico op een tekort aan essentiële voedingsstoffen in je lichaam echt groot. Melk wordt niet voor niets *de witte motor* genoemd.’ Hoe zit dat?

‘Zonder melk is het risico op een tekort aan essentiële voedingsstoffen in je lichaam echt groot. Melk wordt niet voor niets *de witte motor* genoemd.’

3 glazen melk per dag

In België geven de Hoge Gezondheidsraad, het wetenschappelijk adviesorgaan van de FOD Volksgezondheid, en het Vlaams Instituut Gezond Leven advies over gezonde voeding. Volgens de recentste aanbevelingen van die instanties passen melk en zuivelproducten in een gezond voedingspatroon. Zij raden aan om dagelijks een drietal porties zuivel te consumeren, zoals melk, kaas of yoghurt. Melk en melkproducten zijn een goede bron van eiwitten, calcium, kalium, vitamine B2 en B12. Daarnaast bevat melk een hoeveelheid vet. Algemeen geldt dat >

- › tot een leeftijd van vier jaar volle melk de voorkeur krijgt. Daarna kies je beter voor magere of halfvolle melk, wat vetarme producten zijn.

Lichtgroen product

Dat melk een plaats heeft in een gezond voedselpatroon, betekent niet dat het er ook in moet. Melk behoort tot de licht-groene zone van de voedingsdriehoek,

samen met vis, kaas, gevogelte en eieren. Daarmee bevindt melk zich tussen enerzijds de donker-groene groep met groenten, fruit en granen, en anderzijds de oranje groep met rood vlees, boter en kokosolie. Overigens is de Hoge Gezondheidsraad momenteel nieuwe 'Food Based Dietary Guidelines' voor België aan het opstellen.

Sterke botten?

Betekent dat nu dat melk echt een *witte motor* is,

Is rauwe melk gezonder?

Een kleine maar groeiende groep melkdrinkers kiest voor rauwe, niet gepasteuriseerde melk. Die heeft een meer uitgesproken smaak. Maar is ze ook gezonder? Als melk niet verhit is boven 40°C of geen andere gelijkaardige behandeling heeft ondergaan, moet je ze bij minder dan 7°C bewaren. Anders is ze niet meer geschikt voor consumptie. Rauwe melk komt steriel uit de uier van een gezond dier, maar zodra ze vrijkomt pikt ze snel micro-organismen op.

De meeste van die organismen zijn ongevaarlijk, al kunnen er ook gevaarlijke bacteriën zoals listeria bij zitten. Heel groot

is dat risico niet: tussen 2007 en 2013 waren er 27 aangemelde gevallen van besmetting door rauwe melk in de hele Europese Unie. Het probleem is vooral dat de mogelijke impact zwaar is: als je besmet raakt, kan dat chronische of levensbedreigende gevolgen hebben.

Een aantal onderzoeken wijzen rauwe melk een gunstige invloed op astma, eczeem en allergieën toe. Ook die invloed is nog niet honderd procent bewezen. Vanwege het besmettingsrisico wordt rauwe melk drinken daarom zeker afgeraden aan kwetsbare groepen zoals kinderen en mensen met een verlaagde weerstand.

die een gunstige impact heeft op je gezondheid? Anders gesteld: krijg je van melk inderdaad sterke botten? Wetenschappers zijn het erover eens dat melkproducten bijdragen tot een goede botgezondheid voor jong en oud. Ze zijn handige bronnen van calcium en leveren ook

Critici vinden dat de zuivelindustrie mensen aanzet om meer melk te drinken dan nodig of zelfs gezond is.

andere elementen die de gezondheid van je botten ondersteunen. De aanbevolen hoeveelheid melkproducten levert ongeveer 60 procent van de benodigde hoeveelheid calcium. Naast calcium, eiwitten en vitamine D bepalen ook nog andere factoren mee de botgezondheid: je genen, je hormonenhuishouding, voldoende fysieke activiteit, voldoende groenten en fruit eten, matig zijn met zout en alcohol en niet roken.

Niet elk verband is oorzakelijk

Er worden nog andere gezondheidseffecten aan melk toegeschreven, zoals dat magere en halvolle zuivelproducten het risico op diabetes type II verlagen en dat ze het risico op darmkanker verminderen. Die gezondheidseffecten worden door

verschillende onderzoeken bevestigd. Toch is het verband tussen de consumptie van een voedingsgroep zoals melkproducten en het effect op de gezondheid moeilijk helemaal hard te maken. Je kunt wel vaststellen dat mensen die geregeld zuivelproducten consumeren, minder een bepaalde ziekte krijgen. Maar dan weet je nog niet zeker of dat ook komt doordat ze die zuivelproducten eten. Misschien is hun algemene voedselpatroon gezonder of bewegen ze ook vaker, en blijven ze daardoor langer gezond?

Zuivellobby

Critici vinden alleszins dat de zuivelindustrie mensen ertoe aanzet om meer melk te drinken dan nodig of zelfs gezond is. 'De helft van de bevolking lijdt aan overgewicht en obesitas,' zegt Patrick Mullie, >

- › voedingsdeskundige aan de Vrije Universiteit Brussel. 'Dan zeggen dat we meer zuivel moeten consumeren, is om problemen vragen.' Volgens Mullie moeten we de grootste problemen prioriteit geven. 'We sterven niet aan calciumgebrek, maar aan overgewicht en hart- en vaatziekten. Het stimuleren van de zuivelconsumptie dient niet zozeer de volksgezondheid, maar wel bepaalde economische belangen.'

Besluit

Melkproducten hebben een plaats in een gezond voedingspatroon. De Belgische Gezondheidsraad raadt aan om dagelijks een drietal melkproducten te consumeren. Melkproducten dragen als

Melkproducten bevatten verschillende essentiële voedingsstoffen waarvan bij veel Belgen tekorten worden vastgesteld.

onderdeel van een gezonde voeding bij tot de inname van verschillende essentiële voedingsstoffen, waarvan bij veel Belgen tekorten worden vastgesteld. Dat betekent niet dat je ook melk moet drinken voor je gezondheid: er zijn ook andere calciumbronnen die voedzaam en gezond zijn, zoals broccoli, vijgen en rucola. Drink je graag melk, kies dan voor magere en halfvolle varianten zonder toegevoegde suikers. ●

Melk hoort thuis in
een evenwichtig voedingspatroon

Bronnen en nuttige info

Stelling 1

Veeteelt is de grootste oorzaak van klimaatverandering

Boekje 'Veldverkenners verkent de klimaatverandering'
www.decorrespondent.nl/9600/wil-je-de-wereldwijde-opwarming-effectief-tegengaan-begin-dan-bij-het-eten-op-je-bord/1058006400-b61a4972
www.vilt.be/enkel-landbouw-wordt-gevraagd-minder-te-produceren
www.landbouwleven.be/4601/article/2019-02-05/boerenbond-kleinere-veestapel-niet-noodzakelijk-voor-klimaat
www.eostrace.be/artikelen/hoe-duurzaam-is-de-soja-in-onze-vlees-en-melkvervangers
www.vilt.be/boerensyndicaat-wijst-op-kort-verblijf-ch4-in-atmosfeer
www.statistiekvlaanderen.be/veestapel
www.ilvo.vlaanderen.be/NL/Pers-en-media/Nieuwsbrief/Nieuwsoverzicht/articleType/ArticleView/articleId/758/Hoe-kunnen-we-ons-voedsel-op-duurzame-wijze-blijven-produceren-Met-de-levenscyclusanalyse-LCA-op-zoek-naar-duurzaamheidswinsten-in-de-Vlaamse-landbouw#
www.ilvo.vlaanderen.be/language-en-US/NL/Pers-en-media/Alle-media/articleType/ArticleView/articleId/4901/
Klimaatexperts-ILVO-lanceren-website-en-wijzen-op-potentieel-van-agrarische-klimaatbuffers

Stelling 2

Landbouw levert een positieve bijdrage aan de economie van ons land

Veldverkenners-boekje 'Ssst hier groeien jobs'
www.provincies.incijfers.be/dashboard/Dashboard/Landbouw
www.lv.vlaanderen.be/nl/voorlichting-info/publicaties-cijfers/studies/sectoren/landbouwrapport-2018
www.vilt.be/toegevoegde-waarde-belgische-landbouw-boert-achteruit
www.vilt.be/enkel-landbouw-wordt-gevraagd-minder-te-produceren
www.voedsel-anders.be/portretten/127-1-vrijhandel-bevordert-voedselzekerheid
www.statistiekvlaanderen.be/agrarische-handel
www.statistiekvlaanderen.be/agrovoedingsketen

Stelling 3

Ons voedsel zit vol schadelijke pesticidenresiduen

www.nice-info.be/nutrinews/pesticiden-de-voeding-8-vragen-en-antwoorden
www.biomijn Natuur.be/vragen-over-bio/is-bio-gezonder
www.eoswetenschap.eu/natuur-milieu/bio-niet-beter
www.kanker.be/alles-over-kanker/vraag-je-je-af-een-bepaalde-stof-kanker-veroorzaakt/pesticiden
www.favv.be/activiteitenverslag/2017/monstermelingenanalyses/bestrijdingsmiddelen/
www.vilt.be/rapporteur-commissie-pesticiden-bepleit-transparantie

Stelling 4

Enkel kleinschalige lokale landbouw heeft een toekomst in Vlaanderen

www.undp.org/content/dam/undp/library/Sustainable%20Development/Creating-a-sustainable-food-future.pdf
www.voedsel-anders.be/portretten/136-2-industriële-landbouw-gaat-de-wereld-voeden
www.vilt.be/help-boeren-om-te-desinvesteren
www.voedsel-anders.be/images/Campagne_GLB_2020/190311_GLB_eisenbundel_def.pdf
www.vilt.be/enkel-landbouw-wordt-gevraagd-minder-te-produceren
www.demorgen.be/tech-wetenschap/biologische-landbouw-beter-voor-milieu-of-gezondheid-het-is-vooral-duurder~b7f271e9/?referer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2Fwww.standaard.be/cnt/dmf20190705_04495974
www.klimaatpanel.be/laravel-filemanager/files/shares/Binnenwerk%20klimaat_OK_NL_HgR_2.pdf

www.iopscience.iop.org/article/10.1088/1748-9326/aa6cd5/meta
www.carbonbrief.org/grass-fed-beef-will-not-help-tackle-climate-change
www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S187114131500308X
www.nature.com/articles/s41558-018-0091-3
www.pnas.org/content/114/44/11645
www.nature.com/articles/nature11069
<https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0030727018805765>
www.nature.com/articles/nclimate2910
www.standaard.be/cnt/dmf20181213_04033425
www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2211912417301293?via%3Dihub

Landbouw zorgt voor het behoud van onze open ruimte

www.issuu.com/vlaamsbouwmeester/docs/pppl_manifest_website_lr/14
Veldverkenners-boekje 'Op zoek naar ruimte'
www.statistiekvlaanderen.be/verharding
www.statistiekvlaanderen.be/landgebruik-0
www.vlaanderenbreektuit.be
www.ilvo.vlaanderen.be/Portals/68/documents/Mediatheek/Beleidsnota/Beleidsnota_2016_01.pdf
www.vilt.be/ilvo-onderzoekers-wijzen-op-noodzaak-van-agrarische-reconversie-en-sloop-in-debat-rond-schaalvergroting-is-er-nog-ruimte-voor-landbouw-in-vlaanderen
www.vilt.be/pilootprojecten-productief-landschap---hoe-kan-je-de-open-ruimte-open-houden-en-ze-door-boeren-laten-beheren
www.vilt.be/vaart-open-ruimte-wel-bij-minder-maar-grotere-stallen
www.vilt.be/ruimtebeslag-door-stallenbouw-deel-2---hoe-realiseer-je-ontharding-in-het-buitengebied
www.vrt.be/vrtnews/nl/2019/03/15/tweede-ruimterapport-2013-2016-vlaanderen-blijft-krimpen/
www.ruimtelijkeordening.be/beleidsplannen/articleType/ArticleView/articleId/9034/
Brochure-Samen-Werken-aan-de-Ruimte-van-Morgen
www.vlm.be/nl/SiteCollectionDocuments/Beheerovereenkomsten/voortgangsrapport%20BO%20liggend%20versie%202%20webversie.pdf

Grootschalige veehouderij en dierenwelzijn gaan niet samen

www.eoswetenschap.eu/voeding/kan-je-diervriendelijk-vlees-eten
www.vilt.be/schaalgrootte-bedrijf-geen-parameter-voor-dierenwelzijn
decorrespondent.nl/7410/hierdoor-werd-ik-in-een-klap-vegetarier-en-jij-misschien-ook/284877450-a32a67a0
www.vilt.be/ilvo-onderzoekers-wijzen-op-noodzaak-van-agrarische-reconversie-en-sloop-in-debat-rond-schaalvergroting-is-er-nog-ruimte-voor-landbouw-in-vlaanderen
www.knack.be/nieuws/belgie/het-onnoemelijke-leed-van-de-miljoenen-dieren-in-de-vlaamse-vee-industrie-duurt-voort/article-opinion-1375059.html
www.vlees.nl/themas/dierenwelzijn/huisvesting/
www.biomijnnatuur.be/vragen-over-bio/hoe-zorgt-een-bioboer-voor-het-welzijn-van-zijn-dieren
www.demorgen.be/tech-wetenschap/staat-biolabel-op-vlees-garant-voor-gelukkig-dierenleven~b16c52e8/

Melk hoort thuis in een evenwichtig voedingspatroon

www.nice-info.be/voedingsmiddelen/melkproducten/zuivel-en-gezondheid
www.voedingscentrum.nl/nl/service/vraag-en-antwoord/gezonde-voeding-en-voedingsstoffen/is-melk-drinken-gezond-
www.favv.be/wetenschappelijkcomite/publicaties/brochures/_documents/rauwemelk_web_NL_16_08_2015.pdf
www.eostrace.be/artikelen/mmmmminder-mag-wat-de-zuivelindustrie-verzwijgt
www.gezondheid.be/index.cfm?fuseaction=art&art_id=20224
www.evavzw.be/nieuws/bijna-helft-van-de-belgen-heeft-zijn-vleesconsumptie-het-laatste-jaar-verminderd
www.gezondleven.be/themas/voeding/voedingsdriehoek/melk
www.volkskrant.nl/mensen/hoe-gezond-is-rauwe-melk-eigenlijk~b7e0adf6/
www.eoswetenschap.eu/gezondheid/ons-lichaam-heeft-nood-aan-vuiligheid
www.nice-info.be/nutrinews/rauwe-melk-drinken-af-te-raden-waarom
www.ilvo.vlaanderen.be/language/nl-BE/NL/Pers-en-media/Nieuwsbrief/Nieuwsverzicht/articleType/ArticleView/articleId/5309/
Bederfenzymen-opsporen-in-rauwe-melk.aspx#.XR8-69NLg4M

Vragen, opmerkingen of suggesties voor een extra factcheck?

Trek mee op verkenning op:

 www.facebook.com/veldverkenners

 www.instagram.com/veldverkenners

 www.veldverkenners.be

Of mail je vraag naar info@veldverkenners.be

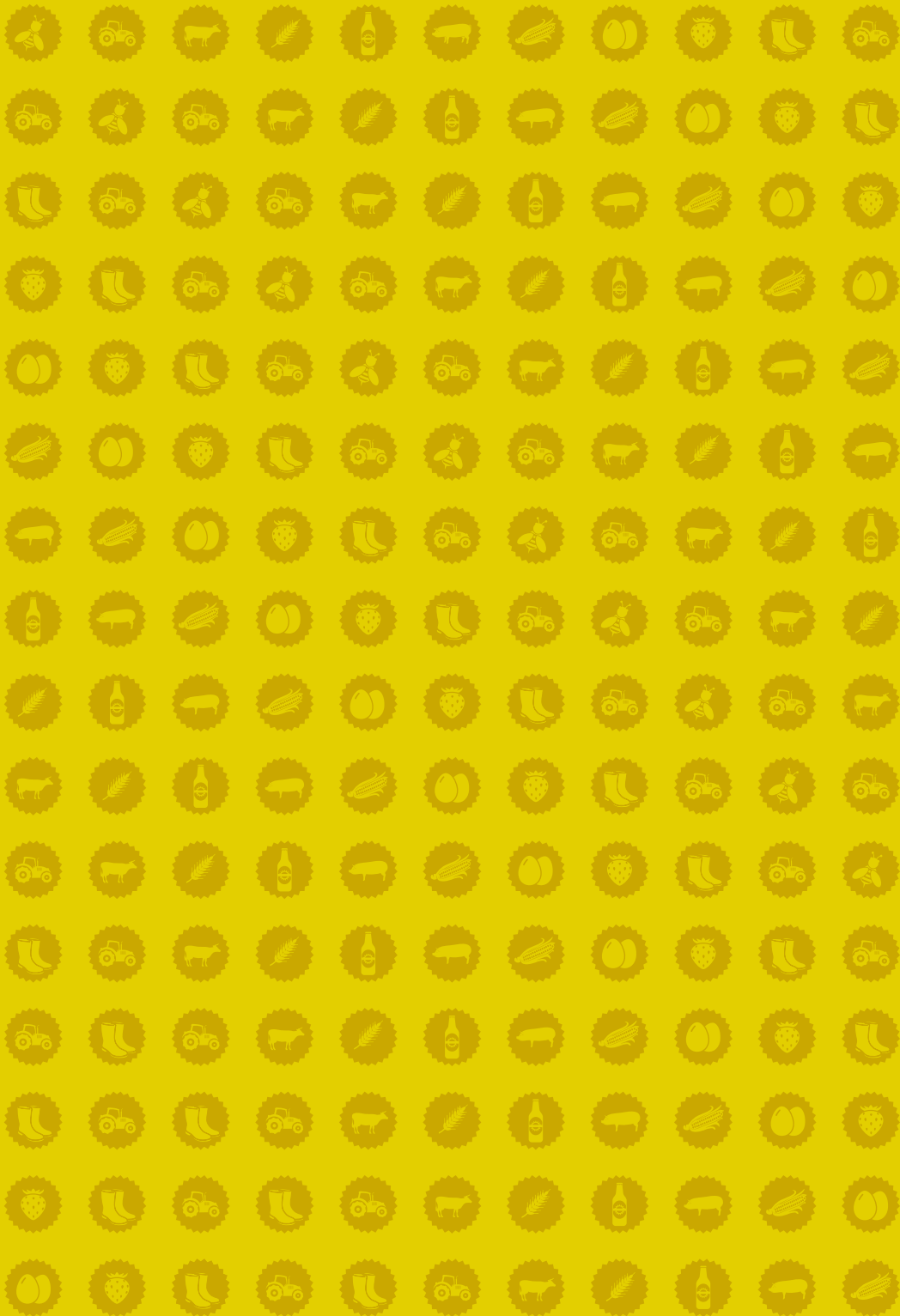
Colofon

Uitgever: Vlaams infocentrum land- en tuinbouw (VILT vzw) | **Redactie-adres:** VILT vzw, Koning Albert II-laan 35 bus 57, 1030 Brussel, 02 552 81 92, redactie@veldverkenners.be, www.veldverkenners.be |

Fotografie edito: Philip Vanoutrive | **Vormgeving:** Jansen & Janssen , www.jaja.be | **Verantwoordelijke**

Uitgever: VILT vzw, Josse De Baerdemaeker, Koning Albert II-laan 35 bus 57, 1030 Brussel | **Foto cover:**

© iStock | © Alle rechten voorbehouden. Niets van deze uitgave mag worden vermenigvuldigd zonder schriftelijke toestemming van de uitgever.

Plattelands TV

1 zender - 4 thema's

	Boerenstebuiten		Voor en door de Land- en Tuinbouw
	Jacht & Visvangst		Voor de gepassioneerde Jager en Sportvisser
	HippoTv		Paardensport, -fokkerij en -recreatie
	Countrylife		Alles wat reilt en zeilt op het Platteland

televisie voor en door de land- en tuinbouw

Land- en tuinbouw is één van de 4 thema's op **PlattelandsTV**.

Het programma **Boerenstebuiten** is gratis te bekijken in heel Vlaanderen en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Meer info over de actuele uitzendmomenten vind je op

www.plattelandstv.be

of op onze facebookpagina.

